

Buk Kastein, Evelyn Plagman & Geert van de Ven

Ik kan al lezen, ik wil spreken! *interviews met* Nieuwe Buren cursisten

Het ontbreekt in geen enkel handboek meer voor de NT2-docent, het is opgenomen binnen de meeste leerplannen als prioriteit nummer één: de zelfstandigheid en de zelfredzaamheid van de cursist. Toch is de directe invloed van de cursist op het lesprogramma of het curriculum nog niet erg groot te noemen. 'Onmogelijk,' zegt de ene docent, 'ik kan nooit aan al de leerwensen voldoen'. 'Dat wordt: «U vraagt wij draaien»,’ zegt de ander. Drie docenten doen onderzoek in de praktijk en komen tot verrassende conclusies.¹

In dit artikel vooraf geen theoretische uitgangspunten. Het gaat ons om de praktijk. Over de wenselijkheid van zelfstandigheid en zelfredzaamheid van cursisten zijn inmiddels boeken vol geschreven. Ons gaat het erom of het in de praktijk mogelijk is volwassen (NT2-)cursisten meer invloed te geven op het curriculum. We spitsen de vraag toe op het lesprogramma waar cursisten dagelijks mee te maken hebben, met name op een (NT2-)lesmethode voor hoogopgeleiden. De meeste hoogopgeleide NT2-cursisten op beginnend en middenniveau werken op dit moment met het multimediale programma *Nieuwe Buren*.

Vijftig procent van de lestijd brengen cursisten individueel door achter de computer met de docent als begeleider, de andere vijftig procent besteden ze aan communicatieve groepslessen. Volgens het programma maakt de inzet van de computer tempodifferentiatie

mogelijk. Bovendien zou de multimediale presentatie van de lesstof door middel van veertig afleveringen uit een videosoap de motivatie van cursisten ten goede komen.

Vijftien interviews

Hoe denken cursisten zelf hierover? Hoe beoordelen zij andere onderdelen uit het programma? Voldoet het programma aan hun behoefte? We interviewen vijftien cursisten over hun ervaringen met *Nieuwe Buren*. Zie voor de vragenlijst p 251. De gegevens uit de interviews moeten leiden tot antwoorden op twee vragen die centraal staan in ons onderzoek van de praktijk:

- Kunnen cursisten op een consistente wijze een oordeel geven over de lesmethode?
- Vallen er voor de docent werkbare conclusies te trekken uit een dergelijke cursisteninbreng?

Natuurlijk kunnen uit vijftien interviews met cursisten geen verstrekkende conclusies over het lesprogramma getrokken worden. Dat de gegevens uit de interviews desondanks zeer inzichtelijk waren voor de betrokken interviewers/docenten, mag blijken uit een reactie van één van hen: 'Ik leerde mijn cursist gedurende een half uur interview beter kennen dan na een hele week in de les.'

Genuanceerde antwoorden

Wat opvalt in veel antwoorden van de geïnterviewden is de nuance. Men kiest veelal niet voor de gemakkelijke weg en meestal is een oordeel goed gemotiveerd. Neem bijvoorbeeld de antwoorden op vraag 7 (Kun je het programma *Nieuwe Buren* vergelijken met andere programma's die je bij het leren van een andere tweede of vreemde taal hebt gebruikt?) De meeste geïnterviewden weigeren de vergelijking te maken, zij geven eenzelfde soort antwoord als Yousif Moussa Idris: 'Dat kan ik niet vergelijken. Engels gebruikte ik van kinds af aan als een tweede taal. Hier heb ik niet zoveel tijd. Dit is een speedcursus met zeer moderne middelen.'

De vergelijking is oneerlijk dus. Maar ook als cursisten de vergelijking wel maken, zijn ze niet uit op een makkelijk succes. Ze weten

Nieuwe Buren in het kort

De NT2-leergang *Nieuwe Buren* bestaat uit een programma op cd-rom voor de multimedialessen waarmee cursisten zelfstandig kunnen werken. Daarnaast hebben de cursisten de beschikking over werkboeken die in de gemeenschappelijke communicatieve groepslessen gebruikt worden.

In de multimedialessen ligt het accent op het taalaanbod. Hierbij wordt gebruik gemaakt van video, dia's, lees- en luisterteksten. Het computerprogramma is opgesplitst in afleveringen van een soapserie die de lesstof in een aantrekkelijk kader plaatsen. De oefeningen in het multimediaprogramma zijn gericht op het ontwikkelen van deelvaardigheden zoals grammatica, woordenschat, taalfuncties, lees- en luisterstrategieën.

De taken in het werkboek zijn gericht op geïntegreerde toepassing van het geleerde in de klas, in de school en buiten de school. Spreekvaardigheid wordt bijvoorbeeld getraind door middel van uitgeschreven dialogen waarin taalfuncties en woordenschat uit het multimediaprogramma terugkomen.

Tevens zijn de taken in het werkboek gericht op de leervaardigheid. Daartoe zijn in het werkboek werkplannen opgenomen waarin de cursisten precies kunnen lezen wat de taak behelst: de situatie wordt beschreven, de manier van aanpak wordt uiteengezet, de criteria voor een succesvolle uitvoering van de taak zijn gegeven. Ter evaluatie zijn achter in het boek zogenaamde 'ballenschema's' met ja/nee vragen opgenomen. Een bijzonder nuttig instrument voor het leren leren is de leerkaart waarop cursisten dagelijks bijhouden wat ze buitenschools aan Nederlands hebben geleerd.

De tijdverdeling tussen individuele multimedialessen en gemeenschappelijke groepslessen is fifty-fifty.

dat er met moderne middelen gewerkt wordt, maar dat verklaart slechts ten dele hun voorkeur voor de multimediale manier van taalleren. Victoria Komina, vertaalster Engels-Russisch, verwoordt het zo: *'Ik geef de voorkeur aan de Nederlandse multimediale manier van taalleren. Maar dat heeft zeker ook te maken met mijn motivatie en met het feit dat ik nu overal om me heen Nederlands hoor.'*

Cursisten beschrijven soms heel precies het verschil tussen *Nieuwe Buren* en een ouderwetse manier van taalleren. Jean Ntakirutimana: *'Nieuwe Buren is een betere methode dan die waarmee ik vroeger een taal heb geleerd. Vroeger had je alleen maar teksten en grammatica-oefeningen. Nu gebruik je alle vaardigheden. Het is veel meer op communicatie ingesteld.'*

Ook bij vraag 3 (Wat motiveert je het meeste in het programma?) worden zorgvuldige afwegingen gemaakt. De soap in het videoprogramma is natuurlijk een enorme trekker. Er valt heel wat te lachen. Maar Yvonne Johnson laat zich er niet door verblinden: *'De video's zijn leuk, maar dat motiveert me echt niet het meeste. Ik vind het grappig om te volgen wat Tom Sinkel (het hoofdpersonage) doet, maar er zijn belangrijkere zaken in het leven dan*

Tom Sinkel. Ik vind het werken in eigen tempo veel inspirerender. Helemaal perfect zou het zijn als ik Nieuwe Buren thuis op mijn eigen computer had.'

Behalve genuanceerd en grondig gemotiveerd zijn de antwoorden ook consequent. Bij vraag 1 vragen we de cursisten bijvoorbeeld of ze verandering willen in de verhouding tussen de groepslessen en de computerlessen. Vraag 2 is een controlevraag: Stel, je hebt minder tijd tot je beschikking, waarvoor kies je dan?

- De groepslessen laten vallen, maar de computerlessen volgen?
- De computerlessen laten vallen, maar alle groepslessen volgen
- Toch de combinatie: maar dan van beide minder?

Alle geïnterviewden blijven consequent trouw aan hun keuze bij vraag 1. Tatjana Maivogel bijvoorbeeld kiest bij vraag 1 voor een verdeling van 50 procent computerlessen en 50 procent groepslessen. Bij vraag 2 is haar keuze om van beide evenredig wat minder te nemen dan ook logisch: *'Om wat ik bij vraag 1 al gezegd heb,'* voegt ze er voor de zekerheid nog aan toe.

Eensluidende oordelen

Op de volgende onderdelen komen de meeste cursisten tot een zelfde oordeel.

DE BEGELEIDENDE ROL VAN DE DOCENT
Vraag 6 bestaat uit 3 stellingen. De eerste stelling luidt: 'De computerlessen maken de docent overbodig. Na een technische uitleg over het programma kan de docent wegblijven.'

De reacties van de geïnterviewden zijn hier opvallend gelijkkluidend. Twee cursisten antwoorden bevestigend. De rest reageert negatief: de docent is noodzakelijk voor uitleg en voor feedback. De reacties van de meeste cursisten lijken op het antwoord van Caroline Wang: 'De computer kan niet nadenken en uitleggen waarom iets wel of niet goed is. Daarvoor heb je toch een leraar nodig.'

De cursisten zijn het er overigens ook over eens dat de docent op 'afstand' kan begeleiden. Bij technische storingen, fouten in het programma, moeilijke grammaticale constructies of bij lastige woorden die niet in het elektronische woordenboek te vinden zijn, is de docent op oproep beschikbaar. Iman Bahu: 'Soms is de docent nodig. (...). Hij moet bereikbaar zijn. Ik heb hem niet voortdurend nodig.'

Voor de groepslessen ligt dat anders. Vaak benadrukken cursisten hier de behoefte aan een intensieve begeleiding door de docent.

**'Ik heb de docent
niet voortdurend nodig'**

GERICHT OP DE PRAKTIJK Bij vraag 4 informeren we naar de tevredenheid van cursisten over het programma *Nieuwe Buren* wat betreft de vier hoofdvaardigheden en de ondersteuning daarvan op het gebied van grammatica en vocabulaire. We vragen naar het nut van deze onderdelen in de dagelijkse praktijk van de cursisten. Ook bij antwoorden op deze vraag zien we belangrijke overeenkomsten in oordelen van de geïnterviewden. Het meest zijn de cursisten te spreken over het onderdeel luistervaardigheid en de onderdelen grammatica en vocabulaire. Wat betreft de leergang lezen zijn sommigen wat kritischer.

Bij de productieve vaardigheden spreken en

schrijven plaatsen de cursisten de meeste negatieve kanttekeningen. De cursisten die we hieronder aan het woord laten, zijn allemaal minimaal gevorderd tot aflevering 15 in de methode en hebben er dus al behoorlijk wat ervaring mee opgedaan.

Zeven van de vijftien geïnterviewden zijn kritisch over de leergang als het om het onderdeel spreken gaat. Er is meer behoefte aan oefening in spreekvaardigheid. M.Kasim: 'Ik wil meer oefening in spreken. Bijna elke dag moet ik een afspraak maken, met de gemeente, met school, met het zwembad, met de school van de kinderen. Dan is spreken belangrijk.'

Joseph Ebot: 'Je hebt niet zoveel tijd om te spreken omdat de groepslessen maar 50 procent van het programma uitmaken. Juist in de groepslessen is er een kans om te spreken. Er is meer oefening nodig. Daarom moet er meer gebeuren in de groepslessen, moet er meer interactie zijn. Want als je klaar bent ga je in de maatschappij werken. En ik heb in mijn baan gemerkt dat je dan veel en vaak moet spreken.'

**'Soms is wat ze willen
in de praktijk niet haalbaar'**

Tatjana Maivogel: 'Bijna alles komt behoorlijk terug in *Nieuwe Buren*, behalve spreken. Spreken komt weinig aan bod, net als schrijven, maar spreken het minst.'

Naast kritiek op de hoeveelheid spreekvaardigheid hebben cursisten ook kritiek op de soort spreekvaardigheid die wordt geboden. Deze kritiek varieert echter nogal. Daarom komen we hierop nog terug.

Acht cursisten hebben kritiek op de leergang schrijven. Ook hier is de klacht dat schrijven te weinig wordt geoefend in de methode.

Silviz Tovar: 'Nieuwe Buren geeft maar erg weinig gelegenheid tot schrijven. Soms moet je wel eens een zin afmaken op de goede manier en het werkwoord in de juiste tijd zetten. Maar verder oefenen we schrijven maar erg weinig.'

Fatima el Babi: 'Schrijven komt niet voldoende aan bod. Schrijven is een kwestie van trainen en proberen. Voor mij is er meer schrijfoefening nodig dan *Nieuwe Buren* biedt.'

Twee cursisten merken op dat vooral in het

begin te weinig schrijfoefeningen werden geboden in *Nieuwe Buren*, maar dat vanaf aflevering 20 het aanbod voldoende is.

Verschillen in oordelen

Grote verschillen bestaan er bij cursisten op het gebied van leerstijl, motivatie en inhoudelijke en didactische gerichtheid bij de taalvaardigheden lezen en spreken.

LEERSTIJL De verschillen komen bij twee vragen aan het licht. Bij vraag 1 gaat het om de verhouding tussen computer en groepslessen. Bij vraag 6 gaat het om leren leren en buitenschools leren.

Hoewel de meeste geïnterviewden instemmen met de verhouding van 50 procent computerlessen en 50 procent groepslessen die het programma maakt, blijkt er bij 5 cursisten behoefte te bestaan aan een andere indeling. Vier van hen pleiten voor meer inzet van groepslessen, één van hen wil graag dat de computer een grotere rol krijgt toebedeeld. De vier personen die kiezen voor meer groepslessen, hebben een gelijklopende motivering voor hun keuze: taal is communicatie en naarmate je verder komt in het programma, is oefening met onverwachte communicatieve situaties onontbeerlijk. Verdelingen van 35 procent computerlessen en 65 procent groepslessen (Joseph), respectievelijk 30-70 procent (Fatima) of zelfs 25-75 procent (Yvonne) worden genoemd. Audifax Ndabitoreye: *'Een tweede taal moet je kunnen oefenen en voor buitenlanders is het lastig om contact te leggen, dus moet je meer groepslessen hebben met veel aandacht voor spreken, luisteren en conversatie.'*

Ook Fatima, Joseph en Yvonne hebben dezelfde communicatieve instelling. Joseph Ebot: *'Een taal leer je als je in aanraking komt met mensen. Er is meer tijd nodig om met andere cursisten te kunnen praten. Je kunt alles wel in je hoofd hebben, maar als je niet kunt praten, ben je niets. Dat weet ik omdat ik op dit moment in een fabriek werk en veel contact heb met Nederlanders.'*

Jean Ntakirutimana is de enige die kiest voor meer computerlessen (60-40 procent): *'Als je ziet wat in de computer zit, dan heb je bijna alles, je kunt lezen, luisteren naar wat op cd-rom ingesproken is. En er zijn ook schrijfpodcasts.'* Toch benadrukt ze later in het interview

ook het belang van communicatie: *'Het is erg belangrijk om met andere mensen in een groep te zitten en te praten. Het spreken met elkaar en het luisteren naar elkaar.'*

Naast het verschil tussen een meer of minder op communicatie gerichte leerstijl, zijn er ook sterke verschillen tussen geïnterviewden als het gaat om leren leren en buitenschoolse activiteiten. *Nieuwe Buren* biedt de taken in de groepslessen aan door middel van een uitgebreid werkplan. In het werkplan staat de taak beschreven, de benodigdheden voor het uitvoeren van de taak, de criteria waaraan de cursist moet voldoen. Elke taak wordt aan de hand van een schema met ja/nee vragen geëvalueerd.

'Hulp vragen is eng. Nederlanders zeggen vaak: «Geen tijd».'

We vinden veel variatie in antwoorden als we vragen of cursisten zich in deze aanpak kunnen vinden. Niet iedereen wil zo sterk begeleid worden door het programma, een aantal cursisten voelt zich er zelfs door gekleind.

Yvonne Johnson: *'Ik vind het een beetje kinderachtig. Ik hoef niet alles zo duidelijk uitgelegd te krijgen. Je hebt een taak en je weet wat je moet doen, ga je gang.'*

Jean Ntakirutimana: *'Nee, ik vind het zo saai. Het is misschien niet zinloos, maar in de praktijk is het wat moeilijk om te doen wat ze schrijven, soms is het te lang.'*

Voor anderen voorziet de aanpak in *Nieuwe Buren* in een duidelijke behoefte of sluit het aan bij de eigen leerstijl. Joseph Ebot: *'In het begin waren die schema's en plannen nodig. Ik kom uit Kameroen en daar gaat het anders dan in Nederland.'*

Audifax Ndabitoreye: *'In het dagelijkse leven plan en evalueer je ook veel. Voor mij is het een natuurlijke manier van werken. Sommige van die zaken doe ik al automatisch, maar ik vind het wel prettig dat ik aan een aantal zaken herinnerd word. De schema's zijn voor mij een soort herinnering: «Heb je hier al aan gedacht, heb je daar al aan gedacht.»'*

Ook bij buitenschools leren tekenen zich grote verschillen af. Deze hebben ten dele te maken met de aansprekendheid van de

opdrachten, deels met onwennigheid met en angst voor deze manier van werken.

Tatjana Maivogel: *'Het idee «an sich» is heel goed. Maar onze groep sprak het niet aan. Veel cursisten uit mijn groep staan al vol in de samenleving, zijn al lid van de bibliotheek en bezoeken musea. Wat heeft het voor nut met de docent naar het station te gaan en met een conducteur te spreken als ieder van ons al met de trein gereisd heeft. We voelden ons net kleine kinderen.'*

Fatima El Babi: *'Voor mij persoonlijk is het heel moeilijk om dat soort opdrachten uit te voeren. Ik zit met drie kleine kinderen.'* Vraag: *'Stel, je had geen kinderen, zou je het dan wel doen?'* Antwoord: *'Ik vind het toch een grote stap om zo maar naar mensen toe te gaan om een willekeurig iemand in een bibliotheek iets te vragen. Ik denk dat je mensen bang maakt met dit soort oefeningen. Aan mijn buurvrouw zou ik snel iets durven vragen, maar niet aan een vreemde op een station, dat is te ver af.'*

Een aantal cursisten geeft voorbeelden van afwijzende reacties van mensen die zij iets vroegen. Met name het antwoord: *'geen tijd'* blijkt populair te zijn bij Nederlanders.

Er zijn ook uitgesproken positieve reacties. Audifax Ndabitoreye: *'Dit soort oefeningen zijn zeer belangrijk, want ze laten je in contact komen met het echte leven.'*

Ghadam Keyr Nassiri heeft een belangrijke suggestie ter voorkoming van al te grote angst:

'Cursisten die hier les krijgen, moet duidelijk gemaakt worden dat ze moeten durven iets te doen, opdrachten uitvoeren buiten school. Sommige Nederlanders willen daarbij niet helpen, anderen juist wel. Veel cursisten durven geen vragen te stellen omdat ze niet weten hoe mensen kunnen reageren, men kent de gewoontes en tradities hier niet. Een taak van de school zou moeten zijn duidelijk te maken dat je best iets direct kunt vragen, als je maar niet altijd een positieve reactie verwacht.'

MOTIVATIE Vraag 3 informeert naar wat de cursisten het meest motiveert in het programma. Ook hier een gevarieerd aanbod in antwoorden. Sommigen noemen hier als motiverende factor dat ze zelf kunnen bepalen hoe snel ze werken, anderen hebben het over de variatie in werkvormen, weer anderen kiezen voor de inhoud van de video's. De video's krijgen, ook als ze niet als eerste motiverende factor worden genoemd, opvallend vaak een eervolle vermelding. Tatjana Maivogel: *'De video's zijn erg leuk, het is een leuk verhaal en als je je niet goed meer kunt concentreren op de oefeningen, dan kun je de video nog bekijken ter ontspanning.'*

Audifax Ndabitoreye: *'De grappen blijven me bij, door de mimiek en de herkenbaarheid van de personages wordt alles veel sprekender.'*

'Door spreken met de klas leer je meer dan in tweetallen'

INHOUDELIJKE INTERESSE EN DIDACTIEK We gaven hiervoor aan dat cursisten meer spreken in het programma opgenomen wensten te zien. Maar welke vorm van spreken dit moet zijn, is niet eenduidig. Sommige cursisten zijn ermee geholpen als naast de methode een andere methode wordt ingezet, waar spreken op een gelijksoortige manier als in *Nieuwe Buren* wordt behandeld (de methode *Dat spreekt vanzelf* bijvoorbeeld).

Tatjana Maivogel pleit voor een geheel andere didactiek: *'Ik ben tegen al die oefeningen in tweetallen, ik heb het gevoel dat ik daarin niet voldoende leer spreken, want je partner in de dialoog is ook een buitenlander en we kunnen elkaar niet wijzen op fouten en we kunnen elkaar niet verbeteren. Ik wil graag spreekoefeningen met de hele klas waarbij de docent meer mogelijkheden heeft ons te verbeteren.'* Tatjana zou daarnaast

graag meer discussie en conversatieonderwerpen in het boek opgenomen zien.

Ook Yvonne Johnson zou niet geholpen zijn met meer van hetzelfde: *'Al die uitgeschreven dialogen in spreker A en spreker B. Ik vind dat saai. Ik moet de reacties nu lezen, in plaats van ze zelf te geven. Ik kan al lezen, ik wil spreken.'*

'We zijn toch geen kinderen?'

Als het dan over lezen gaat, kiest Tatjana Maivogel ook hier voor een traditionelere didactiek. *'Het lezen spreekt me zo niet aan. Dan lijkt me een traditionelere methode prettiger: het lezen van teksten, vragen bij de teksten en dat vanaf het allereerste begin.'*

Yvonne Johnson is ook bij dit onderwerp heel uitgesproken in haar wensen: *'Nu weet ik uit de teksten bijvoorbeeld alles over Bureau Slachtofferhulp, of over asielzoekers, maar dat interesseert me niet zo. Alles gaat over school, nieuwkomers en allochtonen. Ik wil meer in het algemeen dingen weten over Nederland, over muziek, cultuur, meer dan alleen onderwijs.'*

Voor een andere cursist is de keuze van onderwerpen in *Nieuwe Buren* juist uitstekend. Victoria Komina: *'Geweldig dat de onderwerpen zo praktijkgericht zijn.'* Fatima El Babi: *'Ik vind de onderwerpen erg interessant. Het is heel erg leerzaam meer te weten te komen over politieke partijen en discriminatie.'*

De computer is geen alleskunner

Inderdaad, de automatisering maakt tempodifferentiatie mogelijk en verrijkt het cursusmateriaal met bewegende beelden die op herhaling vertoond kunnen worden. Dat zijn geen geringe verdiensten. Als beeld en geluid dan ook nog amusant zijn, steken cursisten daarover terecht de loftrumpet.

Dat laat onverlet dat er ook enige nadelen aan de inzet van de computer kleven. Audifax Ndabitoreye is relativerend: *'Soms zijn de technische storingen wel eens vervelend. maar ja, je werkt met machines, het is normaal.'*

Yvonne Johnson zegt het luid en duidelijk: *'Als je vaak met computers werkt, dan weet je dat er gemakkelijkere manieren zijn om iets aan te bieden dan het programma Nieuwe Buren doet.'*

Met Nieuwe Buren moet je steeds uit het hoofdprogramma gaan, bijvoorbeeld om iets op te zoeken in de grammatica of in het elektronisch woordenboek. Waarom komt er geen split-screen, zodat je alles tegelijkertijd kunt zien? Ook het aantal klikbewegingen dat je met de muis moet maken vind ik bijzonder groot. Het is niet handig en ook niet goed voor je lichaam om zoveel met de muis te werken. Ik werkte bijvoorbeeld zoveel met de muis dat ik op een gegeven moment last had van mijn hand. Dat moet toch anders kunnen?'

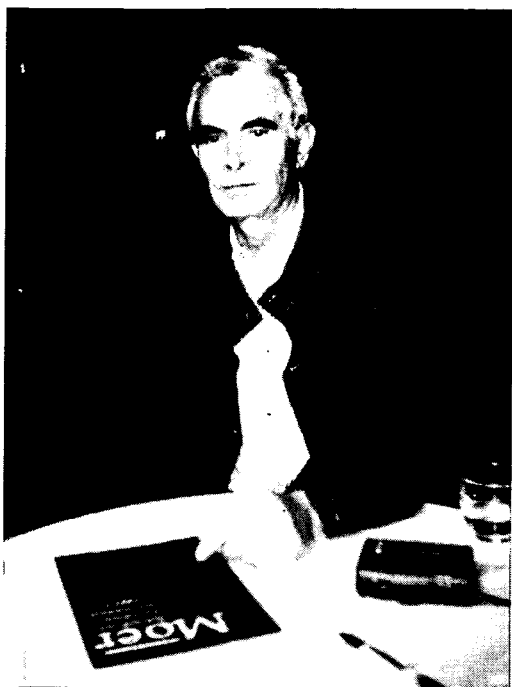
Zowel technisch als inhoudelijk gezien (zie leerstijl) verkrijgen de meeste cursisten zich niet op de mogelijkheden van de computer. De computer kan een welkome aanvulling zijn op de mogelijkheden van een traditioneel lesprogramma, maar brengt ook 'eigen' problemen met zich mee.

U vraagt wij draaien?

Uit de interviews komen meer verschillen dan overeenkomsten tussen cursisten naar voren. *Nieuwe Buren* biedt tempodifferentiatie en dit wordt door veel cursisten hogelijk gewaardeerd, maar daarmee is de kous niet af. Aan verschillen in leerstijl, belangstelling en motivatie wordt niet zonder meer tegemoet gekomen. Dit is geen verwijt aan *Nieuwe Buren* (welke lesmethode kan dat wel?), maar wél een belangrijke vaststelling voor een ieder die (te) hoge verwachtingen heeft van computers en multimedia.

Een docent die open staat voor de leerwensen van zijn cursisten, kan niet voorbijgaan aan deze andere verschillen. Botsingen tussen de aanpak van een methode en de manier van werken van een cursist brengen soms heftige reacties teweeg. Zo kwamen we meer dan eens de verzuchting tegen: *'Maar we zijn toch geen kinderen?'* Natuurlijk heeft zo'n weerzin tegen een aspect van de methode ook implicaties voor de lessen. Docenten mogen hun ogen dus niet sluiten voor deze verschillen en vertrouwen op de bovennatuurlijke kracht van de computer. Maar het is ook duidelijk dat één docent nooit aan zoveel verschillen tegemoet kan komen.

We zien vier mogelijkheden om in de toekomst beter om te gaan met verschillen en overeenkomsten in leerwensen van cursisten:

- 1 De cursisten die in dit artikel hun zegje doen, blijken over het algemeen uitstekend in staat hun leerwensen te verwoorden. Wij pleiten er daarom voor dat de ruimte die het *Nieuwe Buren*-programma biedt tijdens de computerlessen, ten dele wordt opgevuld met onderzoek naar deze leerwensen. Naast mondelinge gesprekken, kan de behoefte ook schriftelijk gepeild worden, op deelaspecten, of over de volle breedte van het programma. Dit wil niet zeggen dat elke wens ook (meteen) wordt vervuld. Desondanks schept zo'n inventarisatie ook verwachtingen (zie daarom verder onder 2, 3, 4).
- 2 De docent kiest ervoor individueel of groepsgewijs (in kleine groepen van gelijkgezinden) op de leerwensen van cursisten in te gaan. Een goede mogelijkheid daartoe biedt het werken met dossioma's. Hieronder gaan we daarop nader in.
- 3 Cursisten leren van elkaar. Niet aan elke individuele manier van werken, leerwens, hoeft door een programma of docent te worden tegemoet gekomen. Cursisten zijn vaak heel goed in staat eigen oplossingen te vinden. Het lijkt ons wel belangrijk dat

verschillende manieren van leren en omgaan met de methode ook in groeps gesprekken boven tafel komen. Op die manier kunnen cursisten hun eigen vaste repertoire aan strategieën en oplossingen uitbreiden met die van een ander.

- 4 Een docententeam komt op grond van eigen deskundigheid en/of informatie van cursisten tot de conclusie dat een onderdeel van het programma in het geheel niet voldoet. Docenten ontwikkelen gezamenlijk een alternatief (al dan niet op basis van bestaand materiaal).

Het 'u vraagt wij draaien' typeert de populistische disc-jockey. Een verfijndere disc-jockey kijkt wat er op de dansvloer gebeurt, luistert naar de wensen van zijn publiek en komt op de (iets) langere termijn met oplossingen en verrassingen. Hierin onderscheidt het vak van een sophisticated docent zich niet van dat van zijn collega in de muziek.

Het grote verschil is gelegen in de veel ruimere onderhandelingsmogelijkheden van (NT2-)docenten. Niet gehinderd door luide muziek en begiftigd met een voor het vak noodzakelijke communicatieve instelling, moeten ze als geen ander in staat worden geacht de interactie met cursisten over het programma op een goede manier aan te gaan.

Werken met een dossioma

Hierboven stelden we dat het werken met dossioma's een manier zou kunnen zijn om aan individuele wensen van cursisten tegemoet te komen. Cursisten beschrijven actief eigen leerdoelen en evalueren deze in een wekelijks verslag. Vervolgens worden de afspraken op papier gezet en in het dossioma (de map) bewaard. Verder bevat de map materiaal van de cursist (eigen inbreng zoals krantenknipsels, folders), materiaal van de docent (planning, artikelen, werkboekmateriaal van *Nieuwe Buren* en kopieerbladen) en het wekelijkse persoonlijke verslag van de cursist

Hoe ziet het werken met dossioma's eruit en welke veranderingen brengt dit met zich mee? Een voorbeeld uit de praktijk.

Sinds enkele maanden doen cursisten en

docenten ervaringen op met het werken met dossioma's bij het educatief centrum van de Stichting Centrale Opvang Vluchtelingen in Apeldoorn. Bij verschillende groepen hoogopgeleide cursisten die werken met het programma *Nieuwe Buren* is het bijhouden van een dossioma ingezet. De cursisten uit deze groepen gaven vanaf het begin van de cursus blijk van doelgerichtheid, planmatig kunnen werken, verantwoording nemen voor het eigen leerproces, sturen van het leerproces, hoge mate van studievaardigheid en motivatie.

Voorwaarde voor het werken met dossioma's is verder dat cursisten voldoende spreek-, luister, schrijf- en leesvaardig zijn om verslag te kunnen leggen en hun leerproces te kunnen evalueren.

De eerste stap om tot een dossioma te komen bestaat uit het maken van afspraken met de cursist:

- Bepalen van de studiebelasting;
- Vaststellen hoeveel uren besteed worden aan multimedia, aan het voorbereiden en uitvoeren van opdrachten, aan deelname aan groepslessen, aan zelfstudie;
- Agenderen van contactmomenten met de docent;
- Vastleggen van het doel van de cursusperiode;
- Het maken van een weekplanning;
- Agenderen van toetsing;
- Inzicht geven in het doel van het werken met een dossioma.

Wanneer cursisten in de loop van de cursus met dossioma's gaan werken, vindt een aantal veranderingen plaats. Werken met een dossioma betekent zelfstandig werken, individuele keuzes maken en beslissingen nemen. Nieuwe capaciteiten van cursist en docent worden aangesproken. In de groepen waarin met de dossioma's wordt gewerkt, werd in overleg met de cursisten gekozen voor handhaving van gezamenlijke groepslessen. Deze groepslessen werden ingepland. Multimedialessen plannen de cursisten zelf, afhankelijk van de door hen gestelde weekdoelen.

De drieslag vooruitkijken, bewaken van het proces en terugkijken is van groot belang in de groepslessen. Bij elke nieuwe aflevering van *Nieuwe Buren* geeft de cursist aan welke

taak wel of niet behandeld hoeft te worden in de groepsles, welke opdrachten belangrijk en zinvol zijn. Er wordt afgesproken hoeveel taken er per groepsles worden behandeld, welke materialen er nodig zijn, wat door wie wordt voorbereid, wat in de les gebeurt en wat erbuiten.

Ook in het persoonlijk verslag dat de cursist aan het eind van elke week inlevert, wordt deze drieslag geconcretiseerd. In het verslag evalueert de cursist hoe het is gegaan in de afgelopen week, wat hij heeft gedaan, of de doelen die hij zich heeft gesteld zijn gehaald, door welke oorzaken ze niet zijn gehaald, wat hij zou kunnen doen om de doelen wel te halen.

Het actief beschrijven van eigen leerdoelen en het evalueren van het eigen leerproces vraagt nogal wat van de cursisten. Er blijkt sprake te zijn van een hiaat tussen het inzicht van de cursist in het eigen leerproces en de wijze waarop hij verslag legt. Bij de bespreking van een buitenschoolse opdracht kwamen de volgende reacties los, die niet in de verslaglegging waren opgenomen:

'Het spreken gaat beter. Ik durf meer dan een tijdje geleden. Tijdens het spreken corrigeer ik soms mezelf.'

'In het begin las en luisterde ik beter dan ik sprak en schreef. Nu begint het spreken en schrijven ook goed te gaan. Ik denk dat ik binnen een jaar op het niveau zit waar ik wil zitten'.

'Ik merk dat ik bij het reisbureau niet om folders durf te vragen. De eerste woorden zijn het moeilijkst. Ik laat het over aan anderen.'

Voorwaarde voor het begeleiden van cursisten die met een dossioma werken, is het bewust inzetten van een aantal begeleidingsvaardigheden. Als docent stimuleer je vanaf het begin de medeverantwoordelijkheid van de cursisten voor hun leerproces. Goed observatievermogen is uitgangspunt bij het begeleiden van zelfstandig werken. Evalueren van wat goed gaat en wat minder, waar de cursist problemen mee heeft en hoe de cursist daar aan wil gaan werken, is noodzakelijk bij het stimuleren van het zelfsturen van het leerproces. Het goede van deze vorm van interactie tussen docent en cursist is dat de laatste nu zelf keuzemogelijkheden heeft en beslissingen

Vragenlijst

- 1 Wat vind je van de indeling die het programma maakt in groepslessen en (individuele) computerlessen? Die indeling is nu 50%-50% Zou je deze verhouding willen veranderen? Zo nee, waarom niet? Zo ja, welk percentage groepslessen en welk percentage computerlessen is dan wenselijk? Waarom?
- 2 Stel je hebt minder tijd tot je beschikking dan nu, waarvoor kies je dan en waarom:
 - de groepslessen laten vallen, maar alle computerlessen volgen
 - de computerlessen laten vallen, maar alle groepslessen volgen
 - de combinatie: maar dan van allebei minder
- 3 Wat spreekt jou in *Nieuwe Buren* het meeste aan?
 - Ik raak vooral gemotiveerd omdat ik zelf kan bepalen hoe snel ik leer
 - Ik raak vooral gemotiveerd door de interessante video's en zinvolle oefeningen
 - Ik raak vooral gemotiveerd door de variatie in werkvormen (individueel, in tweetallen, groepswork)
- 4a Deze vraag gaat in op vier taalvaardigheden: luisteren, lezen, spreken, schrijven. Wat heb je in het dagelijks leven nodig op het gebied van deze vier vaardigheden?
- 4b Vind je jouw leerwensen op het gebied van de vier taalvaardigheden voldoende terug in de methode?
- 4c Kijk naar de bruikbaarheid van de methode voor jezelf? Hoe is dan je oordeel per vaardigheid: goed, voldoende, onvoldoende?
- 4d Hoe is je oordeel over de onderdelen grammatica en woordenschat in de methode? Waarom?
- 5 Als je het programma zou mogen veranderen wat zou je dan voor verbeteringen willen aanbrengen op het gebied van de vier taalvaardigheden en grammatica/woordenschat?
- 6 Wat is je reactie op deze stellingen?:
 - A De computerlessen maken de leraar overbodig. Na een technische uitleg over het programma kan de docent wegblijven.
 - B Ik lees in de groepslessen voorafgaand aan de taak altijd de beschrijving van de taak, het werkplan en de criteria door. Na afloop neem ik het ballenschema door. Ja/Nee? waarom wel/niet? [betreffende pagina's uit de methode laten zien]
 - C Van een buitenschoolse opdracht leer ik niets.
Doorvragen:
Niet eens: Wat is de meerwaarde van buitenschoolse opdrachten? Voorbeelden?
Eens: Hoe komt dat? Voorbeelden?
- 7 Pas je de taal die je in *Nieuwe Buren* leert snel toe in de praktijk? Gebruik je wat je leert?
- 8 Kun je de manier van taallessen in *Nieuwe Buren* vergelijken met de manier waarop je een andere (vreemde) taal hebt geleerd? Zo ja, welke methode heeft de voorkeur? Waarom?
- 9 Wat zou je nog graag over *Nieuwe Buren* willen zeggen dat nog niet aan de orde is geweest in dit interview?

neemt, terwijl tegelijkertijd een beroep wordt gedaan op de specifieke deskundigheid van de eerste.

Werken met het dossioma leidt tot een meer gelijkwaardige rolverdeling tussen docent en cursist. Er is sprake van een continu proces, waarin van beiden een actieve en alerte inbreng wordt verwacht.

Onderhandelen en leren van elkaar

De geïnterviewde cursisten geven over het algemeen blijk van een genuanceerd, goed gemotiveerd, en consistent oordeel over

(onderdelen van) de methode *Nieuwe Buren*. Ook weten zij goed aan te geven op welke onderdelen de methode voor hen tekort schiet en welke leerwensen er bij hen bestaan. De interviews verschaffen de drie interviewers/docenten een schat aan waardevolle informatie over verschillen en overeenkomsten op het gebied van docent-(on)afhankelijkheid, leerwensen, leerstijl, motivatie, inhoudelijke belangstelling en de (on)macht van de computer. Er zijn op deze gebieden overeenkomende oordelen en wensen, maar ook een breed scala aan verschillen. Als we er op grond van onze

ervaringen voor pleiten in het lesprogramma vaker het oordeel en de wensen van cursisten te peilen en dus naast gemeenschappelijke evaluaties vaker ook individuele interviews en enquêtes af te nemen (zie de vragenlijst), dan beseffen we dat deze werkwijze ook verwachtingen schept. Het is de taak van docenten duidelijk te maken dat zij niet – en zeker niet op korte termijn – aan al deze verwachtingen zullen kunnen voldoen en dat er prioriteiten gesteld moeten worden.

De valkuil van het onmiddellijke 'u vraagt, wij draaien' wordt voorkomen als de docent in onderhandeling treedt met de cursist over het lesprogramma. Onderhandelingen vinden plaats voorafgaand aan (een onderdeel van) het programma, maar ook tijdens het programma. Individuele differentiatie (aan de hand van dossioma's) kan de uitkomst zijn van die onderhandelingen. Naast individuele differentiatie stellen wij voor verschillen en overeenkomsten ook in de groep bespreekbaar te maken, zodat cursisten inzicht krijgen in elkaars verschillen en ervan leren. Tenslotte zorgen intervisie en goed overleg binnen het docententeam ervoor dat het wiel niet twee keer wordt uitgevonden en dat ook docenten leren van elkaar.

We beseffen dat er veel voor nodig is om de cursisteninvloed op de eigen leerroute te vergroten. Maar het doel loont zich de moeite. Het is mooi dat een cursist min of meer zelfstandig het eigen tempo kan bepalen, nu nog meer invloed op de richting en de inhoud van het leren.

Noot en literatuur:

- I Dit artikel kwam tot stand in samenwerking met de volgende scholen:
- Centrale Opvang Vluchtelingen Apeldoorn, met dank aan de geïnterviewden: Ghadam Kheyr Nassiri, Audifax Ndabitoreye, Yousif Moussa Idris en Caroline Wang;
- ROC Apeldoorns College, met dank aan de geïnterviewden: Tatjana Meyvogel-Volk, Jean Ntakirutimana en Anwar Shaker Bdewi;
- ROC Nijmegen, met dank aan de geïnterviewden: Iman Bahu, Fatima El Babi, Joseph Ebot, Yvonne Johnson en Manfred Kraut;
- ROC Utrecht Traiectum, met dank aan de

geïnterviewden: Victoria Komina, M. Kasim en Silviz Tovar.

Bercken, W. van den e.a., *Nieuwe Buren*, 's Hertogenbosch, Malmberg, 1996.

Put, J., 'Dossioma's' in: *Les*, nr. 81, juni 1996.